

виявити та зберегти для експертного дослідження відповідні об'єкти, одержати оперативно-розшукову інформацію і в результаті надати додаткові можливості слідству при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Знання ознак та властивостей різноманітних матеріалів та речовин, закономірностей субстратного слідоутворення та процесу експертного пізнання за цими слідами обставин подій, що розслідуються і пов'язані з виникненням таких слідів, може широко використовуватися у техніко-криміналістичному дослідженні документів (при дослідженні матеріалів письма), у судовій балістиці (при дослідженні слідів пострілу), у трасології (наприклад, при дослідженні слідів зламу на пофарбованих поверхнях перешкод) та ін., що безумовно сприятиме підвищенню ефективності роботи експерта-криміналіста при проведенні комплексних експертиз.

Гавриленко Д.Є., Войтович М.М.

КОМПЛЕКСНИЙ ХАРАКТЕР СУДОВОЇ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ РОДАМИ ТА ВИДАМИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Ключовим фактором розробки та застосування будь-якої сучасної інформаційної технології є автоматизація. У зазначеному розумінні будь-яка комп'ютерна система, реалізована у вигляді певної автоматизованої системи управління, представляється сукупністю забезпечувальної та функціональної підсистем. Для сучасних комп'ютерних систем виділяють технічне (апаратне), програмне, інформаційне, лінгвістичне, правове, організаційне забезпечення. Експертна діяльність найчастіше пов'язана з необхідністю дослідження цілісної комп'ютерної системи або її частини – персонального комп'ютера, електронного органайзера, мобільного телефону тощо. При цьому, як правило, вивчення починається з апаратних засобів, далі – програмних, і наприкінці – робота з даними. В результаті такого комплексу досліджень в родових рамках судової комп'ютерно-технічної експертизи (СКТЕ) з використанням усього наявного родового експертного інструментарію досягається вирішення найбільш суттєвих експертних завдань – пошук, виявлення, аналіз і оцінка криміналістично значущої комп'ютерної інформації. Назва такого комплексного дослідження має збігатися з родовою назвою – судова комп'ютерно-технічна експертиза.

Аналіз судово-експертної практики дозволяє намітити перспективи розвитку комплексних експертиз з використанням спеціальних знань в судовій комп'ютерно-технічній експертизі. Перше місце займає судова техніко-криміналістична експертиза документів (ТКЕД). Сьогодні комплексна СКТЕ та ТКЕД являє собою дослідження, що проводиться для вирішення питань діагностики та ідентифікації документів, виконаних з використанням комп'ютерних засобів.

Об'єктами такої комплексної експертизи є як деякі об'єкти СКТЕ, призначені для створення, зберігання та передачі інформації, так і деякі

об'єкти ТКЕД – документи в паперовій формі. Проблеми, які притаманні комплексному експертному дослідженню вказаних об'єктів, обумовлені перш за все, необхідністю сумісного вирішення низки діагностичних та ідентифікаційних завдань. До них відносяться завдання пошуку даних з наданого на експертизу документа, а також завдання ототожнення знайденої комп'ютерної інформації з даними на паперовому носіїві – документі.

На теперішній час широке розповсюдження отримали мультимедійні технології, які засновані на представленні даних в форматі відео зображення із застосуванням анімації та звукового супроводу. Для безпосереднього дослідження цифрових відео- та звукових записів повинна призначатися судова відеофоноскопічна експертиза. Пограничними в цьому випадку виявляються й питання, пов'язані з можливістю монтажу запису, безперервності його виконання тощо. У випадку вирішення питань, що стосуються дослідження звукової речової інформації, тобто файлів зі звуковими форматами, вимагається призначення комплексної СКТЕ та судової фоноскопічної експертизи.

Наступна погранична галузь спеціальних знань проглядається в економічній та кредитно-фінансовій сферах. При проведенні судово-економічних експертиз інформація про дійсний стан об'єктів, що досліджуються, часто наявна лише в комп'ютері, а документовані відомості на паперових носіях представлені в значно зміненому вигляді і не можуть відображати дійсного стану речей. В загальному випадку сліди господарських операцій, зіставлення фактично проведених операцій з даними, відображеними в бухгалтерському обліку та звіті, встановлюються судовою бухгалтерською експертизою. Для автоматизації бухгалтерського обліку використовується різноманітне програмне забезпечення. Цінна доказова та орієнтуюча інформація може бути отримана при дослідженні комп'ютерних засобів, що забезпечують бухгалтерські операції, а також даних, які містяться в комп'ютерних системах господарських суб'єктів різних форм власності. В таких випадках доцільно призначення комплексної СКТЕ та судово-бухгалтерської експертизи.

Інший рід класу економічних експертиз – судова товарознавча експертиза – також зіткається в певних випадках з СКТЕ. Якщо при розслідуванні злочину мова йде про технології виробництва (виготовлення) комп'ютерної техніки, то вочевидь необхідність призначення комплексної товарознавчої та комп'ютерно-технічної експертизи. Суть такого дослідження полягає в інтеграції спеціальних знань в технології виробництва товарів та комп'ютерних технологій. При цьому експерти вивчають не лише самі товари – комп'ютерні засоби, – але й їх попитові властивості тощо.

При вивченні інтеграційних процесів інформатизації в різних сферах суспільного життя, в першу чергу, звертає на себе увагу такий клас об'єктів СКТЕ як вбудовані системи. В експертній практиці вбудовані системи зустрічаються, в першу чергу, як комп'ютерні прилади, що функціонують в складі іншого приладу. Цим приладом можуть бути банкомати, контрольно-касові апарати, контролери на автозаправочних станціях, медичне

діагностичне обладнання, круїз-контролери тощо.

Як приклад, можна привести експертне дослідження автомобіля, що облаштований комп'ютерною навігаційною системою (GPS-системою). Вочевидь комплексність дослідження відносно основного об'єкта експертизи – автомобіля. Це досягається призначенням комплексної судової автотехнічної (в загальному випадку дорожньо-транспортної) експертизи та СКТЕ, яка об'єктивно може встановити технічний стан об'єкта, що досліджується, а також визначити механізм дорожньо-транспортних пригод та вирішити інші питання.

При вирішенні завдання встановлення причинного зв'язку між порушеннями технологічного процесу та несправністю комп'ютерної системи знаходяться в призначенні комплексної інженерно-технологічної та СКТЕ. В такій сукупності застосування спеціальних знань встановлюються не лише причини аварії (вибуху), але й аналізуються умови перебігу аварії, виявляються причетні особи тощо. Крім того, продовженням вибуху є, як правило, пожежа. Тому частіше за все за зазначеними категоріями проваджень призначається й судова пожежно-технічна експертиза.

Актуальність розвитку питань спільного застосування спеціальних знань в галузі судових пожежно-технічної та комп'ютерно-технічної експертиз обумовлена також використанням охоронних та сигналізаційних систем, систем доступу (кодових замків), побудованих на основі вбудованих систем. Поява мікропроцесорних контролерів пожежної обстановки в будинках та приміщеннях обумовлюють необхідність розвитку питань комплексності експертного дослідження.

Достатньо близько до предмету розгляду знаходиться судова електротехнічна експертиза, яка проводиться з метою вивчення роботи електромереж та електрообладнання, причин виникнення в них аварійних режимів тощо. Апаратні засоби будь-якої комп'ютерної системи представлені, як правило, електричними, електронними та механічними блоками, схемами, приладами та обладнанням. Тому у випадках, суміжних з дослідженням причин збою чи несправностей в забезпеченні комп'ютерної системи електроенергією, необхідне призначення комплексної електротехнічної експертизи та СКТЕ.

Окрім вказаного вже ряду судових експертиз, призначення яких можливо спільно з СКТЕ, необхідно відмітити такий рід судових експертиз, як експертиза з техніки безпеки праці. При розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням комп'ютерних засобів у виробничій діяльності, неодмінно виникають питання встановлення причин та умов, що сприяли виникненню нещасних випадків. Якщо ж в керуванні виробничими процесами, або в забезпеченні безпечних режимів були задіяні комп'ютерні засоби, то вочевидь необхідність призначення комплексної експертизи: СКТЕ та судової експертизи з техніки безпеки.

Практично у всіх розглянутих випадках СКТЕ важливе місце займають так звані «ситуалогічні» (інтеграційні) завдання. Тому об'єктивне визначення механізму та динаміки злочинної події можливе лише при всебічному

з'ясуванні предмета та чітких меж спеціальних знань СКТЕ, можливостей їх комплексного дослідження в сукупності зі всіма галузями судово-експертної діяльності.

Гамера В.А.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ПОСТРІЛУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

На даний час багато кримінальних правопорушень вчиняються із застосуванням вогнепальної зброї. Перш за все, зброя використовується для полегшення вчинення злочинних дій. Суспільна небезпечність правопорушень, учинених з використанням вогнепальної зброї дуже велика, адже ставить під загрозу життя і здоров'я однієї чи декількох осіб. Розвиток судової балістики як галузі науки дає можливість використовувати нові знання у процесі проведення судової балістичної експертизи та розслідуванні кримінальних правопорушень і, як наслідок, накопичення доказового й оперативного матеріалу, що полегшує розслідування правопорушень.

На місці події, де застосовувалася вогнепальна зброя, завжди є матеріальні сліди, які належить вміти виявити і «прочитати», щоб одержати інформацію, яка дасть змогу встановити вид зброї, напрямок пострілу, відстань, з якої він здійснений, місце перебування особи, яка стріляла, і того, хто з нею був; чи міг трапитися мимовільний постріл з даної зброї та за яких обставинах; і, нарешті, за слідами на кулях і гільзах ідентифікувати зброю. У разі потреби слідчий запрошує для участі в огляді спеціаліста з судової балістики, який володіє спеціальними знаннями та дає відповіді на запитання слідчого в ході огляду місця події.

Під час огляду місця події досліджуються навколишня місцевість, підлога, ґрунт з метою виявлення можливих слідів від удару зброї чи її падіння, оглядаються виступаючі частини та деталі зброї для виявлення пошкоджень [1, с. 68].

Значення правильного огляду слідів вогнепальної зброї і слідів пострілу важко переоцінити, оскільки в ході огляду можуть бути виявленні, зафіксовані, вилученні боєприпаси, зброя, сліди пострілу, а також досліджені на місці події для визначення виду, системи, калібру зброї, кількості пострілів, дистанції, напрямку та місця, з якого було зроблено постріл [2, с. 299].

Найбільша кількість слідів вогнепальної зброї залишається на гільзах, снарядах (куля, шрот), перешкодах і тілі особи, яка стріляла (на предметах, руках, обличчі, одягу). Тому при огляді місця події саме на джерела інформації належить звертати особливу увагу, здійснювати їх огляд і дослідження за участю спеціаліста. Вид слідів, особливості їх розташування допомагають вирішити багато питань, що виникають перед слідчим. Крім того, їх належна фіксація забезпечує успішне проведення судово-балістичної та інших судових експертиз [1, с. 356].

Експертне дослідження дає можливість визначити напрямок польоту